

NEMZETPOLITIKAI GONDOLATOK

A holtom után ne keressetek,
Leszek sehol — és mindenütt leszek.
(Reményik : Végrendelet.)

A NEMZETI ÖNTUDAT JELLEGE

A NEMZETI ÖNTUDATNAK kétségen kívül van bizonyos harcias, harcrakész jellege; ez tény, de elkerülhetetlen tény. Ez néha csak szellemi, lelki szembenállásban nyilvánul, néha a különböző nemzeti öntudatok fizikai, fegyveres szembekerülésében. Az utóbbi végtelenül szomorú; azonban szintén az élet, a természet törvényeiből következik. Ahol értékek termelődnek, ott az értékek körül és az értékek között harc támad. E harcban egészen egyszerűen arról van szó, hogy aki ellanyhul, elhagyja magát vagy gyengébbnek bizonyul, az megsemmisül. Aki fizikailag szerel le, az fizikailag, külső, mondjuk állami létében hal meg; aki lelkileg szerel le, az lelkileg hal meg, öntudatának ősi gyökerében sorvad el, elveszti sajátos, népegyéni színeit és felszívódik menthetetlenül. Ha már most a lét ilyenét berendezettsége folytán egyik félnek mindig inferioris helyzetbe *kell* kerülnie, tehát a *maga szempontjából* teljes joggal kérdezi minden kollektív öntudat: *miért én, miért mi* legyünk a legyőzöttek? Az egyén sorsa pedig ezzel a problémával szemben aszerint alakul, hogy mennyiben részes az ő személyi öntudata nemzetének öntudatában. Ha részt kér belőle, akkor ő is azt fogja mondani: *igaz, miért éppen mi?* Az egyén részesedése pedig annál inkább fennforoghat, minél több és minél ideálisabb érték hordozójának látja ő a maga nemzeti öntudatát. Persze, hogy ezt *minden* nemzet fia így látja, eltekintve a „nemzetközies” szerintem abszurd, mert természetellenes „csoportjától”. Azért ez a kérdés világosan *szempontok* kérdése egyfelől — *hatalmi* kérdés másfelől és nem lehet ezt ezidőszert valamilyen *általános* erkölcsi vagy emberi igazság népekefeletti magas szférájába felemelni... Minden szeretetem, ragaszkodásom és féltésem azoké, akik közel és legközelebb állanak hozzám. Ez kárpótol engem a más irányban való kényszerű agresszivitásért. Vallom, hogy ez az agresszivitás éppen olyan *emberi* vonás, mint a szeretet. Nincs mit szégyelni rajta. A szeretet pedig *mélyebb* így; amit szélességben vesz, azt nyeri mélységben. Az egész emberiséget ölelni egyforma erővel: vajmi nehéz dolog. Ahol a *minden* fogalma megjelenik, ott nagyon közel van a *semmi* fogalma is. („Pásztortűz” 1922 március 5.)

ÖNKRITIKA, VAGY SZELLEMI MASOCHIZMUS?

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG mai vezető szellemiségének, számottevő íróinak, gondolkozóinak, nevelő egyéniségeinek egész karakterét átítatta egy különös, kritikai nemzetszemlélet, melynek, azt mondhatnám, vallásos gyökerei vannak. Egy pár év előtti írásomban már hivatkoztam arra, hogy a döntő különbség a magyarországi és erdélyi magyar nacionalizmus között az, hogy az előbbi megmaradt főképpen politikai jellegűnek, az utóbbi átfomálódott religiosus jellegűvé. A magyarországi magyarságnak vannak még politikai ábrándjai, tervei és célkitűzései, van intenzív, olyan, amilyen politikai élete. Az erdélyi magyarság politikai élete semmi, nemcsak tényleges megkötöttsége folytán, hanem szellemi elitjének politikai közömbössége miatt is. Kultúrájának megmaradt fellegvárába visszavonulva, igyekszik ez a magyarság lelki pozíciót megtartani. Eszem ágában sincs ezzel a ténnyel vitázni, sok vonatkozásban elkerülhetetlennek, sok vonatkozásban éppen tisztító és felemelő hatásúnak érzem ezt a politikátlanságot. Ezzel függ össze valamennyire az említettem kritikai nemzetszemlélet. Kulturális és vallásos elmélyülés vonásról-vonásra fedezte fel és domborította ki ezt a szemléletet. Nem véletlen, hogy ennek a szemléletnek legnagyobb, legátfogóbb, címében is különbségjelölő magyarázatát Makkai Sándor adta. A sokféle revíziós gondolattal és törekvéssel szembeállítva az első, legfontosabb, legsürgősebb, legegyszerűbb s mégis legnehezebb revíziós gondolatot: a *n.a. gunk revízióját*, egyénben és nemzet-testben egyaránt. Erre a műre óriási szükség volt. Nemcsak az új transzylvanizmus lényegét adta benne az író: visszavonulást a külsőből a belsőbe, a világból a lélekbe, a politikai magyarságból az ideális magyarságba — hanem először foglalta össze azt a kritikai nemzetszemléletet, melynek vallásos gyökerei: bűntudat, bűnbánat, ítélletartás önmagunk fölött, prófécia, megújulás, megszentelődés, új népi program. Makkai a legnagyobb *kritikus* magyarok, Széchenyi és a többiek látását alkalmazta a mi erdélyi viszonyainkra. Magyar bűnöket tárt fel, de magyar erőt és új magyar lehetőségeket is mulatott. És megmutatta az ember és a magyar lehető teljes harmóniáját éppen az erdélyi politikanélküliségben.

Ennek a nagy fényességnek azonban, mely az erdélyi magyarság kritikai nemzet-látásában kigyulladt, — nagy árnyéka van máris, és tépelődéseim közt néha attól félek, hogy még sötétebb árnyéka lehet idővel. Nemcsak Makkai hatása és félreértése következtében, de tőle függetlenül is: ennek a kritikai, bűn-látó, bűnkereső, önosztorozó, önmagát vallásos megalázkodásban kiélő, a végzet ódiumát most már kizárólag önmagunkra háritó szemléletek kiázámíthatatlanul káros következménye is lehet. Itt is, ott is látni és hallani lehet, hogyan siklik át a magában véve helyes önkritika valami olyasféle magatartásba, melyet én szellemi masochizmusnak neveznék. E szerint most már nekünk nincs is külső ellenségünk, nem fenyegetnek elnyeléssel végzetes külső hatalmak, mi bűnösök voltunk, ami bennünket ért, azt kétségtelenül mind megérdemeltük, sőt még annál is többet. A magyar bűnöket prédikálni és hirdetni kell, szó-

székről, iskolai katedráról, könyv és irodalom útján. A mult tényleg semmi más, mint a vármegyeháza és a nagy ugar. Milyen jó is, hogy láng csapott az ódon vármegyeházára és nagyszerű paloták nőttek az új Erdély ugarából... Ezzel a látással, illetve ennek torzító túlzásával karöltve jár valami, ami még sokkal rosszabb: egy *hamis objektivitás*, ami az előbbi torz látás következtében mint jó-hiszemű optikai csalódás jelentkezik. Ha eddig kevésre becsültük, most hajlandók vagyunk túlbecsülni a körülöttünk és velünk élő népek egész mivoltát, akkor, midőn ezek ezt a magatartásunkat egy cseppet sem honorálják, sőt sok esetben bizonyos csendes megvetéssel kísérik. A *transzszilvanizmus* teljes jóhiszeműséggel átmegy észrevétlenül olyan lelkiállapotba, mely már színvak és nagyothalló mindennel szemben, ami sértés és megalázás a *magyarságra* nézve.

Mikor ilyen tényeket, ilyen torzító tükröket és ilyen hamis objektivitást látok, teljes erővel vetődnek fel bennem újra régi kérdések: vajjon a kritikai nemzetszemlélet csakugyan *egyedül* célravezető út számunkra, *éppen akkor*, mikor egy egész ellenséges külső világ gyűlölködő és elfogult „kritikai” mértéke alatt állunk? Vajjon a „magyar bűnöket” tanítsuk-e elsősorban fiatalságunknak, mikor az iskolában sokszor *köteles megtanulni* merőben hamis és igazságtalan kitalálásokat saját nemzetéről? Vajjon az önmagunk felett való ítélletartás és vezeklés egyénileg kétségtelen vallásos igazságát lehet-e és szabad-e alkalmazni az egyénnek a *nemzetre*, különösen akkor, mikor azon a nemzeten már betelt és irtózatot módon és mértékben telt be a végzet? Vajjon az ilyen történelmi pillanatokban nem inkább van-e jogosultsága és szükségszerűsége a nemzettel életre-halálra való azonosulásnak?

Nem tudok ezekre a bennem felvetődő kérdésekre határozott választ adni minden ponton. De azt régen érzem, hogy a „kritikai nemzetszemlélet” és az egész transzszilvánizmus körül is, már régen valami nincs rendben. Egy bizonyos: a szellemi masochisták reálpolitikusoknak és objektíveknek hiszik magukat. Pontosan az ellenkezője igaz. Bethlen Gábor nevetne ezen a realitáson. Zrinyi, akinek tudvalevőleg az volt a jelszava: „Ne bántsát a magyart!” — kétségbeesne rajta, — pedig ő sem tartozott éppen a „kritikátlan magyarok” közé. És Széchenyi? — A legborzalmasabb magyar ostorozó, aki szeges korbáccsal verte véresre nemzetét, arcába köpte bűneit és gyalázatosságait, — amíg a *nemzet állott*, — a bukás, a tragédia után nem talált több ítélletes szót *nemzetére*. Ellenben a döblingi sötétből felvillant a „Blick” és *igazolt* egy nemzetet, bármit tett is az, *azonosult* egy nemzettel életre-halálra, bűneiben és nyomorúságában, és pusztán *szellemi* eszközökkel, kritikai könyörtelenséggel szíven talált egy rendszert, egy egész idegen és ellenséges világot, mely nemzetét nyomorgatta.

Az erdélyi magyarság új szellemiségének van már „Hitele”, „Világa”, „Stádiuma”, van talán már „Kelet Népe” is, sőt „Politikai programtörvényei” is vannak.

Igazi „Blick”-je még nincs. („Pásztortűz” 1933 április 15.)

REMÉNYIK SÁNDOR.